

Religioossus kui hariduslik erivajadus õpetaja positsioonilt lähtuvalt

Evija Leiaru

Õpetaja roll

Tänapäeva kool on minu arvates üsna huvitavas, erilises ja isegi raskes olukorras. Õpetajad peavad toime tulema olukorras, kus mitmekultuursus ja maailmavaadete paljusus otseselt õppetööd mõjutavad. Järjest enam põrkume situatsioonidega, kus loodusõpetuse õpetaja peab Jehoova tunnistajale, luterlasele või katoliiklasele tutvustama evolutsiooniteooriat kui elusa looduse tekkimise alust, kus õpilased usutlevad õpetajat tema isiklike religioossete vaadete huvides jne. Mitte et see oleks võimatu väljakutse, otse vastupidi. Arvan, et see asetab õpetaja olukorda, kus ta peab oma tunni ja esitluse ning õpilastele antavad vastused tähelepanelikult ja vastutustundega läbi mõtlema ning analüüsima. See omakorda loob võimaluse aineõpetajal oma teadmisi ja seisukohti professionaalselt väljendada. Analüüs ja läbimõtlemine on eelduseks õpilastele oskuslikult tunnimaterjali edastamiseks ja omandamiseks ning nende maailmavaate kujundamiseks.

Olen arvamusel, et õpetaja kutse valinud inimesed tahavad oma tööd teha hästi, kohusetundega ning pühendunult. Me soovime, et lapsed tahaksid kooli tulla, õppida, areneda ning olla ühiskonna täisväärtuslikeks liikmeteks. Selleks aga tuleb ennast pidevalt täiendada ning mõista, kui suur mõju võib olla kasvõi ühel hästi või halvasti lausena väljaöeldud mõttel.

Tänases hariduskorralduses on palju räägitud kaasava hariduse teemadel. Haridusministeeriumi üldharidusosakonna nõunik Tiina Kivirand tutvustab kaasava hariduse põhimõtteid: "Kaasava hariduse praktika põhineb filosoofial, mis käsitleb erisusi, võimeid ja vajadusi loomulikena ning annab võimaluse õppimiseks ja arenguks kõikidele ning väärtustab sealjuures iga kogukonna liikme rolli." (Kivirand: <http://www.ekk.edu.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=114810/Kaasav+haridus+o+opekorralduses.ppt>, 21.10.2015). Hariduslike erivajadustega õpilaste õppekorralduse riikliku strateegia üheks printsiibiks on seega erisuste väärtustamine. Kas inimese religioossus on tema erisus? Kas õppetöös peaks sellega arvestama? Religioossus kui hariduslik erivajadus!?

Jehoova tunnistajate retseptsioon usu mõjust sotsiaalsetele suhetele - uuringu käik

Aastal 2012 kirjutasin magistritöö teemal "Jehoova tunnistajate retseptsioon usu mõjust sotsiaalsetele suhetele". Oma töös andsin ülevaate sellest, kes Jehoova tunnistajad on, missugune on nendest kuvand meie ühiskonnas ning viimaks sellest, kuidas nad näevad enda sotsiaalset suhtlust usust lähtuvalt.

"Usk väljendub nende igapäevaelus kõiges, elamine ja tegutsemine toimub piibli põhimõtete järgi" (Leiaru-Kuldsaar 2012: 35). See tähendab seda, et iga päev oma elust elatakse Jehoovat teenides, oma suhtumisega, käitumisega ning kuulutustööd tegemisega püütakse olla Jehoovale meelejärel. Meelelahutust valides otsustab iga Tunnistaja oma südametunnistusest lähtuvalt, kas ja kuhu ta vaba aega veetma läheb. Näiteks Õllesummer on ühele Tunnistajale täiesti aktsepteeritud valik, teisele siiski mitte. Samas purjujoomist ning liiderlikke eluviise heaks ei kiideta, kohatut riietumist ei

peeta samuti õigeks. Pühapäevastel kogunemistel Kuningriigisaalis kannavad mehed enamasti ülikondi ja lipsu ning naisterahvad kleiti või seelikut.

"Jehoova tunnistajate ja mitte Jehoova tunnistajate elukorralduses esineb mitmeid olulisi erinevusi, kuid see ei takista normaalset toimimist ja hakkamasaamist ühiskonnas" (Leiaru-Kuldsaar 2012: 36). Peamised suured erinevused tulevad ette vere - teemaga seoses. Jehoova tunnistajad ei luba endale oma usulistest tõekspidamistest lähtuvalt teha vereülekandeid ega ole nõus ise verd loovutama. Seda ka sel juhul kui kaalul on inimelu. Tänapäeval toob sellele olukorrale leevendust teatav aparaat, mis ühendatakse inimese külge, see töötleb inimese vere läbi ning juhib siis organismi tagasi. Verega on seotud veel teinegi teema, nimelt toit. Kuna Tunnistajad peavad verd pühaks ning see sümboliseerib elu, siis keeldutakse teatud toitudest, näiteks verivorst - ja kääb, samas looma- ja sealihaga tarbimine on igati lubatud.

Eelpoolöeldule lisaks eristuvad Jehoova tunnistajad mitte tunnistajatest hümmi, riigilipu ja sõjaväekohustuse teemaga seoses. Üldhariduskooli või mõne muu õppeasutuse kontekstis oleks vajalik ka neid aspekte silmas pidada. Nimelt ei seisa Tunnistajad hümmi ajal püsti ega laula seda austuse märgiks kaasa. Need noormehed, kes on saanud sõjaväeteenistusealiseks valivad selle asemel alternatiivteenistuse mõnes laste- või hooldekodus, kus nad võimaluste piires abistavad personali.

Koolis ja meie ühiskonnas tervikuna peetakse jõule eriliseks ajaks aastas, mil lapsed võtavad jalge alla tee koju vanemate juurde, käiakse surnuaial, tuuakse kuusk, ehitakse seda koos perega, tehakse kingitusi ning lauldakse jõululaule. Jehoova tunnistajad nimetatud püha ei tähista, sest seda peetakse oma päritolult paganlikuks. Sarnaselt jõuludega ei pea Tunnistajad ka sünnipäevi, ei laste ega täiskasvanute omi.

"Usk mõjub inimestele ja suhetele positiivselt. Usk on lähedaste ja usalduslike suhete eelduseks" (Leiaru-Kuldsaar 2012: 37). Magistritöö tarbeks tehtud uuringu käigus selgus, et lähedased suhted, näiteks sõprus, tekivad Jehoova tunnistajate vahel pigem oma kogudusekaaslastega. Selleks on mitu erinevat põhjust. Kogudusekaaslastega koos veedetakse palju aega, käiakse Kuningriigisaalis, treenitakse ükselt-üksele kuulutustööks ning praktiseeritakse seda koos. Sarnased huvid ja mõtteviisid on ühendavaks jõuks.

"Eelarvamused Jehoova tunnistajate kohta on meie ühiskonnas suhteliselt tugevad" (Leiaru-Kuldsaar 2012: 38). Tihti arvatakse Jehoova tunnistajate kohta, et nad on väga pealetükkivad, isegi jultunud, et nad pressivad vägisi end kuulutustööd tehes kodudesse sisse ning sunnivad inimesi rääkima. Isegi kui keegi on midagi taolist kogenud, oleks meelevaldne sellest põhjapanevaid üldistusi teha. Tunnistajate sõnul on kuulutustöö tegemine neile südameasjaks, sellega nad väljendavad oma usku Jehoovasse. Ukselt uksele käimine ja oma usu propageerimine nõuab neilt väga head suhtlemisoskust, mida iganädalaselt Kuningriigisaalides üle maailma treenitakse ja selle tulemusena Jehoova tunnistajate hulka suurendatakse. Erinevad sotsiaalmeediavõrgustikud ning muud tehnoloogiaimed pole Jehoova tunnistajate hulgas ülearu populaarsust kogunud, sest silmast silma kuulutustöö kui vahetu kontakt suhtlemisel, on säilinud.

Peresuhted ja usk Jehoova tunnistajate silme läbi

Pere ja abielu on Jehoova tunnistajatele püha, seda isegi juhul, kui kokku on sattunud Jehoova tunnistaja ja religiooselt organiseerumata inimene. Kui üks lapsevanem on Tunnistaja, teine aga mitte ning perre sünnivad lapsed, siis kasvatatakse neid siiski koos parema äranägemise järgi. Oluline on, et lapsed kasvaksid mõlema vanemaga peres. Raskeks võib olukord kujuneda aga lapse jaoks sel hetkel, mil ta mõistab oma ema ja isa maailmavaatelist erinevusi. Keda vanematest kuulata, kelle põhimõtteid järgida, kellega oma küsimusi ja muresid arutada!? Siinkohal on ehk määravaks see, kumb vanematest rohkem lapsega aega veedab, tegeleb ja seeläbi last mõjutab. Ja lõpuks saab laps ise teatavas vanuses oma otsused ja valikud teha.

Nagu eelpool öeldud, on usk usalduslike suhete eelduseks. See põhimõte käib kindlasti ka peresuhte kohta. Lähedasem suhe kujuneb lapsel just selle vanemaga, kellega tal on ühine religioosne taust. Erinevast religioossest taustast lähtuvalt tuleb Jehoova tunnistajatel ette sedagi, et mõned perekonnaliikmed peavad neid "lollideks", "ajupesu saanuteks" või "ärapäöranuteks". Arvatakse, et Tunnistajate elu koosnebki vaid ükselt uksele käimisest ja kuulutustöö tegemisest. Tegelikult aga elavad nad igapäevast elu, käies tööl, kasvatades lapsi, lävides perekonna ja sõpradega. Suhted

perekonnas võivad olla head religioosest taustast vaatamata, kuid suhete sügavus ning lähedus inimeste vahel sõltub just nende usust ja kas seda jagatakse või mitte.

Jehoova tunnistaja koolis

Minu arvates võib Jehoova tunnistajast laps end kooli kontekstist aeg-ajalt ebamugavalt tunda. Seda just erinevatel aktustel viibides ning advendiajal, mil oodatakse jõuluvana ning valmistatakse laule ja luuletusi õppides jõulupeoks. Täiskasvanud Jehoova tunnistajast õppuril, kel on sõprussuhted, maailmavaade ning usulised veendumused välja kujunenud, on mõnevõrra lihtsam valdavalt sekulaarses ühiskonnas hakkama saada. Kui tegemist on aga väikese lapsega või isegi üldhariduskoolis käiva noorukiga, on kiusamisjuhtumid ja erinevad arusaamatused kergemad tekkima. Keerulise olukorra tekkimisel koolis on just klassijuhataja või aineõpetaja see isik, kellelt eeldatakse probleemi lahendamist. Või veelgi parem oleks kogu koolikollektiivi teadlikuse tõstmine erinevate religioossete maailmavaadete teemadel, et konflikti tekkimise oht minimaliseerida. Kooli kontekstis on võtmesõnaks kindlasti koostöö ja seda nii koolimeeskonnas kui ka lastevanematega. Avatud suhtlus ja ühine eesmärk laste harimisel peaks olema aluseks õppe- ja kasvatustöö läbiviimisel koolis.

Jehoova tunnistaja teiste Tunnistajate keskel

Jehoova tunnistajad kogunevad kuningriigisaali mitmel erineval nädalapäeval, kas siis Jehoova kiitmiseks pühapäeval või nädalasiseselt teenistuskoolis treenimiseks. Kogudus on alati aktiivne, üksteist tervitatakse soojalt, kallistatakse, räägitakse, tuntakse huvi teiste kogudusekaaslaste käekäigu üle. Valitsev meeleolu on sõbralik, heasoovlik, lugupidav. Minu kogemus ütleb, et Tunnistajad tunnevad ennast hästi ja mugavalt, nende nägudelt kiirgab rõõm. Jehoova tunnistaja ei ole oma usu ja veendumustega üksik, kogu kogudus on aktiivne. Teenistusel räägitakse, esitatakse küsimusi, vastatakse neile, väljendatakse oma usku avalikult ja suure lugupidamisega Jehoova vastu. Jagatakse ühist usulist traditsiooni ja praktikat.

Seevastu muus kontekstis, näiteks koolis, ei pruugi Jehoova tunnistaja usk üldse avalduda. Otseselt mitte. Kui Tunnistajast laps kirjutab kirjandi või teeb mõnd muud kirjalikku tööd, võib ta selle kaudu oma usust ja tõekspidamistest rääkida. Või näiteks siis, kui tekib sobiv võimalus klassikaaslastega lobiseda ja religioon tuleb jutuks. Kooli keskkonnas kerkib loomulikult esile ka aktuste ja jõulude ning söögi temaatika, nagu eelpool juba juttu oli.

Jehoova tunnistaja - kes ta on? - ülevaade

Jehoova tunnistajaid võib vaadelda kui perekonda, kellel on ühised eesmärgid, tõekspidamised ning usuline taust. Kogudus toetab Tunnistajaid kasvamisel ja kasvatamisel, ole sa laps, nooruk või täiskasvanu. Mitte kedagi ei jäeta kõrvale, kõiki kõnetatakse, õpetatakse, haritakse, treenitakse ja toetatakse vastavalt vajadusele. Koguduse perekond aitab usus kindlaks jääda ning raskustega toime tulla. Tunnistajate hulgas on vähe niinimetatud "leigeid" või "surnud" liikmeid.

Kui väljaspool kuningriigisaali avaneb võimalus usust rääkida, seda tutvustada või sel teemal arutada, siis seda ka tehakse. Sellele lisandub muidugi veel ükselt-uksele kuulutustöö tegemine. Saab järeldada, et alati ja igal pool Tunnistaja usk ei avaldu, kuid sobiva võimaluse avanedes seda kasutatakse. Osaliselt sõltub usu avaldamine kindlasti ka inimese sotsiaalsest aktiivsusest ning sisemisest valmisolekust ning kujunenud oskustest seda teha. Tunnistajad on väljendanud arvamust, et paljud inimesed (mitte tunnistajad) suhtuvad neisse suure eelarvamusega, mille on põhjustanud eelnev halb kogemus või lihtsalt teadmatus ja sellest tulenev hirm. Oma usust kõneldes ja seda väljendades loodetakse lisaks Jehoova järgijate arvu kasvatamisele muuta inimeste arvamust Tunnistajate osas paremaks ning tolerantsemaks. Ja seda eelistatakse teha silmast silma vesteldes, isikliku kontakti kaudu, suhtlemise teel, mitte aga erinevaid inernetiimesid kasutades.

Soovitused õpetajale

Kas, kuidas ja mil määral arvestada Jehoova tunnistajaga klassis? Koolis me peame arvestama kõigi lastega, nende eripäradega, vajadustega ning neile individuaalselt lähenema. Kõigil õpilastel peab koolis olema hea olla, et nad saaksid õppida ja areneda ning omandada neile õppekavas määratud oskused ja teadmised. Loomulikult ei saa me religioosset orientatsiooni tähelepanuta jätta või seda ignoreerida. Tihti kaasub sellega oht, et usklikku last hakatakse kaaslaste poolt kiusama. See seab aga õpetaja omakorda raskesse situatsiooni - ühelt poolt tuleb kaitsta religioosset last ning teisalt taunida kiusamist, viimasega võidelda, tolerantsust kasvatada. Heaks abiks on siinkohal erinevad rollimängud ja jutustused, mis kasvatavad lastes empaatiavõimet ning analüüsi- ja otsustusoskust. Laps õpib rääkima oma tunnetest.

Nagu eelpool kirjeldatud, et pruugi Jehoova tunnistaja usk koolikontekstis esialgu avaldudagi, eriti siis, kui õpilane on jõudnud õpingutega juba vanemasse kooliastmesse ning suudab ise oma hoiakuid ja veendumusi kaaslaste ees kaitsta. Ta ei pruugi osaleda jõulupidudel, võib loobuda sünnipäeva pidamisest ja seda ka teiste puhul mitte tähtsustada. Leidub ju ka mitte Tunnistajate hulgas rohkelt neid inimesi, kes sünnipäevade tähistamist ei praktiseri. Oma menüü ja toiduvaliku koostavad suuremad lapsed ise ja end teiste mõjutustest väga häirida ei lase. Samuti leitakse võimalusi, et hümni ja lipu teemaga toime tulla. Osad selgitavad, et käituvad vastavalt oma usule ja tõekspidamistele ning mõned Tunnistajad tõusevad püsti, kuna pole erinevatel põhjustel valmis teistele aru andma, miks nad vastavalt üldlevinud tavale ei käitu.

Raskem on olukord nooremas kooliastmes, kus laps ei pruugi veel ise väga hästi mõista, miks klassikaaslased temast erinevalt käituvad. Siinkohal on märksõnaks klassijuhataja ja koolikollektiivi ning kodu koostöö. Tuleb omavahel rääkida, sõlmida kokkulepped ja neile vastavalt käituda. Kogemuste põhjal tean, et mõnikord paluvad lapsevanemad lapse teatud teatrietenduste ajal hoopis koju jätta ja mitte klassiga koos kaasa sõita. Sünnipäevad pole klassi seinale märgitud ja muusika õpetaja ei sunni neid jõululaule õppima. Siinkohal on usk lapse eripära, millega tuleb arvestada.

Sellele lisaks tuleb töötada kogu kollektiiviga selle nimel, et suhtumine erinevasse oleks tolerantne ja salliv. Tuleb rõhutada kõigi laste ja inimeste õigusi, lisaks viidata kooli kodukorrale ning viisakale käitumisnormile. Teises kooliastmes

ühiskonnaõpetuse tundides tegeletakse inimõiguste temaatikaga, kindlasti saaks ja peaks sama teemaga juba varem tegelema ka nooremas kooliastmes. Selleks on võimalus näiteks inimeseõpetuse, emakeele või mõne muu tunni raames, tuleb püüda olla lihtsalt veidike loominguline.

Väga palju oleneb õpetaja isiklikust hoiakust usklikesse inimestesse. Tänapäeval, mil Eestit peetakse üheks enim sekulariseerunud riigiks Euroopas, on oht, et õpetaja, kes pole saanud vastavat ettevalmistust religioonist ja religioossusest kõnelema, võib lastele edasi anda väärarusaamu, neid veelgi rohkem segadusse ajada, kas teadlikult või teadvustamata õhutada sallimatust usklike suhtes. Nüüd tuleb vaadata juba kooli juhtkonna poole, kelle võimuses on olukorda muuta, olgu selleks erinevate ühiste koolituste korraldamine ja vastava ala spetsialistide esinema kutsumine või õppehoone siseselt teadvustamine, et kõik õpetajad ei lähtu õppetöös ja suhtluses lastega ÜRO poolt kehtestatud põhimõttest usuvabaduse kohta. Koolis töötavad inimesed peaksid olema võimelised teadvustama teatud üldkehtivaid reegleid või siis tuleks tõsiselt mõelda, kas nende töökoht peaks ja võiks olla koolis.

Kasutatud materjalid:

LEIARU-KULDSAAR, Evija. Jehoova tunnistajate retseptsioon usu mõjust sotsiaalsetele suhetele. Magistritöö. Usuteaduskond. Tartu: Tartu Ülikool. 2012.

KIVIRAND, Tiina. Kaasav haridus õppekorralduses. <http://www.ekk.edu.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=114810/Kaasav+haridus+o+ppekorralduses.ppt>. 21.10.2015

Käesolev artikkel on valminud Eesti Teadusfondi (ETF 9108) grandit toel, uuringu "Noorte usuliste veendumuste ja usulisse mitmekesisusse suhtumise kontekstuaalsed tegurid" raames.